

Autopresentació d'un Think Tank

«Gasolineres de carburant intel·lectual»: les fundacions polítiques alemanyes com a mitjanceres en un món sense fronteres. El cas de la Fundació Friedrich Ebert (FES)

Achim Vogt / Divisió per al Diàleg Internacional, Departament per als Països Industrials Occidentals, antic representant de la Fundació Friedrich Ebert a Egipte, Tunísia, Benín i el Marroc

Quan el març del 2000 el president alemany, el socialdemòcrata Johannes Rau, va fer l'encomi de la Fundació Friedrich Ebert amb motiu del 75è aniversari de la seva creació, el tema de la conferència organitzada en aquella ocasió va ser «La democràcia a l'època de la globalització». Quin tema hauria pogut simbolitzar millor els canvis que el món i la política han viscut durant aquests tres quarts de segle?

De fet, el singular model alemany de fundacions polítiques es relaciona estretament amb la història de la Fundació Friedrich Ebert. Amb diferència la més antiga de les sis fundacions polítiques que hi ha avui a Alemanya, la Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) va ser fundada el març del 1925, just després de la mort de Friedrich Ebert, el primer president democràticament elegit a Alemanya. En aquella època, l'objectiu principal de la nova institució era oferir beques a estudiants de famílies de classe treballadora, la qual cosa constituïa un homenatge al mateix Ebert, que tot i provenir d'orígens humils havia arribat a ocupar el càrrec polític més important del país. En paraules del diari socialdemòcrata Vorwärts (Endavant), «la vida de Friedrich Ebert ofereix un excel·lent exemple de l'ascensió d'un home de la classe treballadora al càrrec més alt al servei de la societat. Els objectius primordials de la Fundació Friedrich Ebert són posar en relleu el seu exemple, incitar les generacions més joves a seguir-lo i donar suport als joves talents de la classe treballadora» (4 de març del 1925). Un altre objectiu del programa de beques és educar i formar elits polítiques joves i demòcrates.

Atès el gran nombre d'àmbits en què la FES treballa actualment, amb més de 90 oficines en servei a tot el món i uns 600 empleats, aproximadament (sense comptar-hi diversos centenars de treballadors més a les oficines que té a l'estranger), ens podríem enganyar fàcilment subestimant la importància actual de l'objectiu inicial de la Fundació: el 2001 es van concedir beques a 1.700 estudiants, 300 dels quals estrangers, la qual cosa posa de manifest que el programa de beques de la FES encara n'és un dels pilars bàsics.

Així mateix, aquest programa evidencia que la Fundació té un paper que depassa de molt el d'un mer think tank, que és sovint el que es pensa que és la tasca clàssica d'una fundació política. A Alemanya això no és ben bé així: la tradició, combinada amb una història tràgica i desastrosa, ha fet de la FES –i, posteriorment, de les altres fundacions polítiques– la pedra angular d'un altre eix de la vida política alemanya: el de l'educació política, i especialment l'educació política dels adults.

Prohibida pels nazis el 1933, la Fundació Friedrich Ebert va reprendre les seves activitats el 1947. Més tard, es va instituir un sistema singular amb el suport crucial de les forces aliades, pel qual la majoria d'empleats alemanys tenien dret a assistir a una setmana de seminaris polítics l'any, les anomenades «vacances educatives» pagades per les empreses. Algunes oficines regionals i les famoses «acadèmies polítiques» ofereixen gairebé 2.000 seminaris i cursos cada any, en els quals participen quasi 60.000 persones. Quan el 1956 es va inaugurar la primera d'aquestes acadèmies a Bergneustadt, a prop de Bonn, el president d'aleshores, Theodor Heuss, va afirmar que la importància de les fundacions polítiques per a refermar la democràcia consisteix a «crear i mantenir vives les opinions –les opinions, però, no en el sentit de lleialtat, sinó de manteniment de la llibertat i d'educar la gent perquè sigui capaç de plantejar-se preguntes i trobar les respostes–. No és necessari que la resposta sigui sempre la mateixa, sinó que sigui lliure i responsable».

Amb el pas dels anys, diversos presidents alemanys han subratllat, una vegada i una altra, la importància de les fundacions polítiques per al desenvolupament de la societat. Johannes Rau, l'any 2000, va dir que les fundacions actuaven com «gasolineres de combustible intel·lectual», i que la seva presència resultava cabdal com a oasi de reflexió en una era de predomini dels mitjans de comunicació i d'una fam irrefrenable del públic per obtenir respostes ràpides.

Actualment hi ha sis fundacions polítiques a l'Alemanya unida. L'única que es va crear abans de la segona guerra mundial és la Fundació Friedrich Ebert, propera al Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD). Després de la guerra, durant els anys cinquanta, es van fundar la Konrad-Adenauer-Stiftung (propera als demòcratacristians, CDU) i la Friedrich-Naumann-Stiftung (propera als liberals, FDP). El 1967 els conservadors bavaresos de la CSU van formar la Hanns-Seidel-Stiftung, mentre que els anys vuitanta els verds van constituir la Heinrich-Böll-Stiftung. L'última fundació a afegir-se a la llista fou la Rosa-Luxemburg-Stiftung, creada després de la unificació d'Alemanya en representació de les idees polítiques del socialista PDS, successor de l'antic partit comunista SED i implantat sobretot a l'antiga Alemanya de l'Est.

Les fundacions polítiques depenen quasi exclusivament de fons públics i no de les finances dels partits. Així, només els partits amb representació al Parlament federal tenen dret a crear fundacions que poden sol·licitar fons públics. Originalment, les fundacions havien de representar els grans corrents de les ideologies polítiques a Alemanya, però actualment, amb tres fundacions en l'àmbit de l'esquerra política, aquesta tasca ha esdevingut més complexa, i encara més tenint en compte un escenari polític en què la majoria de partits sembla que vulguin convergir al centre de l'espectre polític.

Aquí, el paper de la Fundació Friedrich Ebert com a think tank és vital. Un treball intern que dona una idea general dels principis de la feina que du a terme la Fundació descriu la FES com «un organisme de serveis per a la socialdemocràcia». Els qui prenen les decisions en política, economia, l'administració i les institucions experimenten tots una manca de temps combinada amb un flux aclaparador d'informació, tot plegat en un context en què els problemes polítics són cada cop més complexos. Per tant, més que no pas les abstraccions acadèmiques del passat, el grup objectiu necessita anàlisis, estructuracions, síntesis i avaluacions de problemes i de la documentació existent. Això requereix també noves formes d'assessorament davant

l'evolució política, informes i treballs de polítiques i posicionaments, debats amb experts i propostes concretes.

La FES també ha desenvolupat un altre tret característic, el d'esdevenir un «centre de diàleg». Serveix com a fòrum i pont entre diferents actors en la societat política. La xarxa de persones, grups i institucions és una condició imprescindible per a la presa de decisions competents i l'execució de programes polítics. La producció de xarxes i canals de comunicació esdevé un servei altament especialitzat que requereix competència i «capital de confiança».

A Alemanya, la FES es concentra en els reptes crucials de la societat alemanya. Després del «bloqueig de les reformes» dels anys vuitanta i noranta, calen decisions orientades al futur en les polítiques educatives, socials, econòmiques i del mercat de treball. En general, el que hi ha en joc són qüestions bàsiques de la cultura democràtica i els valors fonamentals: tolerància, participació i justícia social, diàleg intercultural, com també la lluita contra el terrorisme i altres extremismes polítics. Alguns d'aquests temes s'han d'abordar tenint en compte les necessitats específiques de les regions i els grups als quals van adreçats (el jovent, els mitjans de comunicació, Alemanya oriental).

La Fundació Friedrich Ebert ha organitzat una sèrie de grups de treball que desenvolupen punts de vista sobre les polítiques relatives als temes de més importància: afers socials i laborals; economia i política; política i mitjans de comunicació; grup de treball de líders econòmics; educació, ciència i tecnologies innovadores; biotecnologia i genètica; societat civil; la modernització de l'Estat; energia, i economia de mercat ecològica. Tot i que l'impacte immediat dels resultats obtinguts per aquests grups de treball no siguin fàcilment copsats pel públic o els mitjans de comunicació, l'efecte que tenen sobre el desenvolupament de les polítiques i sobre els encarregats de prendre decisions és enorme. A més, cal subratllar que la fundació actua com un important mitjancer entre els parlaments i els governs locals, regionals i nacional, d'una banda, i els ciutadans, sovint representats per organitzacions no governamentals (ONG) de la societat civil, de l'altra. En parlar d'una xarxa d'elits, cal entendre el terme elit en sentit ampli, en el qual s'inclouen els representants de la societat civil en pla d'igualtat amb els líders dels àmbits polítics més aviat tradicionals.

La majoria dels temes que es debaten a Alemanya tenen repercussions regionals o fins i tot internacionals. Cada cop més, doncs, la Fundació Friedrich Ebert treballa per connectar les activitats que desenvolupa a l'estranger amb les que fa a Alemanya. Un segon aspecte d'aquesta orientació global consisteix a complementar la tasca internacional duta a terme per la Fundació amb l'organització de seminaris, conferències i altres esdeveniments a Alemanya per tal de sensibilitzar el públic alemany en relació amb els problemes transnacionals. Tant si es tracta de la globalització com de la immigració, el terrorisme o el protocol de Kyoto, actualment la majoria de qüestions polítiques afecten tant la política exterior com les polítiques internes. Una hipòtesi molt controvertida de l'antic subsecretari d'Estat dels Estats Units, Strobe Talbott, defensa fins i tot la fi de la política exterior i està convençut que el terme «exterior» ha esdevingut obsolet en l'època de la globalització. La Fundació sosté, però, que aquesta evolució no implica necessàriament que els afers «interns» siguin també obsolets quan el seu desenvolupament comença a ultrapassar els entorns nacionals.

Aquí la Fundació treu profit de la seva xarxa internacional de més de 90 oficines a tot el món, des de l'Afganistan fins a l'Argentina, passant pel Japó, Jordània, Ucraïna, els Estats Units, Madagascar o Espanya. Fins i tot per a Alemanya, aquesta xarxa de representacions és excepcional. Les altres fundacions es limiten a tenir oficines regionals. Per a la Fundació Friedrich Ebert, la filosofia de quatre dècades de treball internacional sempre ha estat que, en la majoria de casos, només una oficina nacional pot garantir la xarxa de socis i contactes i l'estreta relació que la FES considera necessària per a un assessorament polític eficient.

Espanya pertany a aquell grup de països en els quals la Fundació ha pogut fer una contribució considerable al procés de democratització, que en aquest cas va tenir lloc en el període de transició que hi va haver després del franquisme. Durant la primera fase de la seva activitat al país, del 1976 al 1978, la FES va contribuir al procés d'organització i estructuració i va donar suport a la creació de grups com ara l'Asociación de Ciencias Políticas, l'Asociación de Derecho Constitucional i diverses fundacions com ara la Fundación Pablo Iglesias, la Fundación Francisco Largo Caballero i la Fundación Jaime Vera. Una altra tasca encara més important de la FES va ser la seva cooperació amb la comissió parlamentària encarregada de redactar la nova constitució del país el 1978, en compartir amb els decisors polítics una experiència i uns coneixements dels quals estaven molt necessitats. Això es va dur a terme amb la invitació d'experts d'Alemanya i d'Amèrica Llatina, entre altres. Durant nou anys, del 1977 al 1985-1986, la FES va donar suport a la tasca duta a terme pel Centro de Estudios de la Administración, dedicat a la formació de nous quadres per a l'administració municipal. Amb més de 60 seminaris, tallers i conferències, la Fundació va contribuir a establir el que es va anomenar un seminari permanent per al diàleg social entre els sindicats (principalment la UGT), associacions empresarials (CEOE) i experts en dret laboral. El diàleg social institucionalitzat, posteriorment estès amb activitats semblants a altres països, finalment va desembocar en la creació del Consell Econòmic i Social l'any 1992. Fins avui, la Fundació manté una oficina a Madrid, des d'on adapta les seves activitats a noves tasques. Utilitza, per exemple, l'experiència espanyola en la transició d'un règim autoritari a la democràcia o el seu procés d'integració a la Unió Europea oferint assessorament als països d'Europa central i oriental, sobretot els països candidats a ingressar a la UE el 2004.

A Portugal, la Fundació Friedrich Ebert va consolidar la seva reputació en contribuir a la fundació del Partit Socialista de Mario Soares en una de les seves acadèmies a Bad Münstereifel, l'any 1973.

La Divisió per al Diàleg Internacional es divideix en tres departaments: Països Industrials Occidentals, amb 13 oficines; Europa Central i de l'Est, amb 19 oficines, i el Departament d'Anàlisis Polítiques Internacionals. Mentre que les oficines d'Europa occidental, els Estats Units i el Japó es dediquen principalment a organitzar el diàleg polític entre el país amfitrió i Alemanya (o de vegades Europa), el Departament d'Europa Central i de l'Est ha contribuït àmpliament als moviments per la democràcia i els drets civils, com també al desenvolupament dels nous partits polítics després del col·lapse dels Estats de partit únic al final dels anys vuitanta. Atesa la importància de les relacions d'Alemanya amb els seus veïns orientals i Rússia, el treball de la Fundació a la regió va començar a Polònia, la República Txeca, Eslovàquia, Hongria i Rússia. Més tard, a causa de les guerres als Balcans, l'interès es va desplaçar també al sud-est d'Europa, amb una atenció especial a l'antiga Iugoslàvia. Actualment hi ha

indicis que ens fan pensar que la regió caucàsica i l'Àsia central esdevindran nous centres d'atenció.

Tot i que Internet ofereix una quantitat molt abundant d'informació política útil, la necessitat dels estudis regulars de la unitat d'Anàlisis Polítiques Internacionals ha demostrat ser encara més gran que abans. Els seus investigadors disposen d'una àmplia experiència i proporcionen als polítics i a altres responsables l'orientació necessària que els guia per l'autopista de la informació, que massa sovint resulta ser una selva en lloc d'una autopista.

La segona divisió internacional de la Fundació centra el seu treball en els països en desenvolupament. Hi ha quatre departaments responsables de les activitats: a l'Amèrica Llatina, on la Fundació ha contribuït als processos de democratització; a l'Àfrica, on –entre altres èxits– la FES va ajudar a preparar el Congrés Nacional Africà (ANC) per a l'era postapartheid; a Àsia i a l'Orient Mitjà. Amb el conflicte de l'Orient Mitjà encara obert i nous reptes com els de l'Iraq, la desitjada transició a l'Iran post-Khomeini i les activitats de la Unió Europea a la Mediterrània (incloent-hi els acords d'associació acabats de signar amb una sèrie de països del sud de la Mediterrània), al Departament d'Orient Mitjà no li mancaran pas tasques difícils per afrontar.

Els nous desenvolupaments requereixen noves estratègies. Temes com ara la globalització o la confrontació política en relació amb l'Iraq han dut la Fundació a crear grups de treball especials que inclouen representants dels diversos departaments i divisions i que fan ús de la xarxa internacional d'oficines, socis i contactes de la Fundació. L'objectiu és desenvolupar conceptes per intentar resoldre aquestes situacions, malgrat la seva complexitat, i ajudar els decisors polítics a resoldre els problemes i contenciosos. Un altre grup de treball centra l'atenció en la prevenció i la gestió de conflictes i coopera estretament amb altres ONG alemanyes –i de vegades internacionals–, com també amb institucions governamentals.

La Fundació té l'avantatge de no estar subjecta a lligams diplomàtics, sobretot davant els conflictes extraeuropeus. La FES pot establir lligams i contactes fins i tot entre actors molt distants: és un paper que molt pocs altres poden fer, i que només és possible gràcies a l'acumulació continuada del «capital de confiança» després de 40 anys d'acció internacional. En adreçar-se als ambaixadors alemanys a Berlín el setembre del 2000, el ministre d'Afers Exteriors, Joschka Fischer, va descriure el paper de les fundacions polítiques com de «diplomàcia pública», i podríem afegir que aquesta diplomàcia només pot funcionar perquè el paper de la Fundació Friedrich Ebert (i les altres fundacions) com a agents honestos i sincers sense interessos propis és acceptat per tots els partits i actors rellevants.

En una de les seves publicacions periòdiques, *International Politics and Society*, Uwe Optenhögel i Ernst Hillebrand, de la FES, afirmen que la importància de les fundacions polítiques alemanyes continuarà augmentant en el futur. Al seu parer, això és degut als canvis profunds que experimenta el sistema internacional, caracteritzats per la desnacionalització i la difuminació de les línies de conflicte, una interdependència creixent, la fragmentació i la desintegració dels Estats i la ràpida expansió de les institucions internacionals i supranacionals: tot plegat fa que les institucions nacionals només disposin d'un espai limitat per fixar el seu marc polític.

En aquest context, la necessitat per a la contribució de les fundacions polítiques i la seva capacitat de «traduir» i mitjançar entre subsistemes de diferents societats (o dins la pròpia societat) està augmentant sense parar. Tot i que l'impacte de l'acció

internacional que duen a terme les fundacions pot ser limitat, sostenen Optenhögel i Hillebrand al seu article, podem afirmar que les oficines constitueixen un entramat socio-polític internacional de naturalesa excepcional que ofereix una àmplia capacitat de mediació entre postures i interessos diversos i que, al mateix temps, estableix contactes i relacions.